

**АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 р., м. Одеса

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE INSTITUTION "SOUTH UKRAINIAN NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER K.D. USHYNsky"
MOLDOVA STATE UNIVERSITY
UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION, KRAKOW
VILNIUS UNIVERSITY
JOHNS HOPKINS UNIVERSITY
ODESA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER H. S. SKOVORODA
CLASSICAL PRIVATE UNIVERSITY
VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY**

**ACTUAL PROBLEMS
OF PRACTICAL PSYCHOLOGY**

Collection of scientific works
International Scientific and Practical Internet Conference

May 16, 2025

Odesa – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В КРАКОВІ
ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ДЖОНСА ГОПКІНСА
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 року

Одеса – 2025

UDK 001+159.9 (063)
ВБК 72+88.4

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Бойків А. С.317

МОДЕЛЬ ОПИТУВАННЯ ПРО ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН «ТРИ ЦЕНТРИ ЛЮДИНИ» В ПРОЦЕСІ ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ/УЧАСНИЦЬ БОЙОВИХ ДІЙ

Борисова О.О.321

ОСОБЛИВОСТІ РАННІХ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ У СТАРШОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Панченко М. О., Денисенко А.О.324

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА ТРИВОЖНОСТІ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Набока О. О.327

Секція V.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ – ВЗАЄМОДІЯ ПСИХОЛОГА, УЧИТЕЛЯ І БАТЬКІВ.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВУ КОНФЛІКТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Багулова В., Оверчук В.330

РОЛЬ ЕКЗОГЕННИХ ФАКТОРІВ У ФОРМУВАННІ НЕГАТИВНОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ

Бичко К.А., Таран О.П.336

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Гончаренко І. О., Макаренко Н. М.339

БАТЬКІВСЬКА ЛЮБОВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВЗАЄМИНИ

Калюжна П.І., Денисенко А.О.341

РЕАКЦІЯ НА ВАЖКИЙ СТРЕС І ПОРУШЕННЯ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Кириченко В. А., Мітіна С. В.344

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ТА ПРОЯВІВ СХИЛЬНОСТІ ДО БРЕХНІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Ліпецька Л.О.346

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ І ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕРШОКУРСНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Панасюгіна В., Оверчук В.351

ВПЛИВ ДИТЯЧОЇ ПСИХОТРАВМИ НА ФОРМУВАННЯ ДИСФУНКЦІЙНИХ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

Пестерева К.С., Чугуєва І.Є.357

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АВА-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З РАС

Погрібний Г.С., Грек О.М.359

Показник «Брехня з метою захисту товариша» негативно виявляється з показниками «заперечення» ($r=-0,308$; $p<0,01$), «подавлення» ($r=-0,435$; $p<0,01$), «регресія» ($r=-0,295$; $p<0,01$), «компенсація» ($r=-0,218$; $p<0,05$), «заміщення» ($r=-0,287$; $p<0,01$) та «дистанціювання» ($r=-0,253$; $p<0,01$).

Аналіз свідчить про те, що вдавання до захисних тенденцій не властиве для людей, які брешуть в ім'я захисту свого товариша.

Показник «Брехня щоб уникнути приниження і сорому» негативно виражається з показниками «пошук соціальної підтримки» ($r=-0,235$; $p<0,05$) і «планування вирішення проблеми» ($r=-0,200$; $p<0,05$).

Результати вказують на той факт, що спотворення інформації з метою уникнення приниження і сорому не характеризується проявом захисних механізмів.

Показник «Брехня з метою підвищення свого соціального статусу» проявляє позитивні кореляції з показником «заперечення» ($r=0,214$; $p<0,05$) і негативно є з показником «планування вирішення проблеми» ($r=-0,228$; $p<0,05$).

Ці дані свідчать про те, що підліткам властива брехня як прояв дії механізму заперечення, і не є допустимою для людей, які у важких, неоднозначних ситуаціях схильні удаватися до планування вирішення проблем.

Література:

1. Александров Ю. В. Психологія брехні. *World science: problems, prospects and innovations: The 4th International scientific and practical conference (Toronto, Canada, December 23-25, 2020)*, 2020. С. 171–176.
2. Войтенко Т. О. Особливості соціальної адаптації підлітків і використання брехні у процесі інтеграції в суспільство. *Український журнал соціальної психології*, 2019. №4. С. 124–129.
3. Глушкова Л. А. Психологічні аспекти брехні у підлітковому віці. *Психологія і суспільство*, 2018. 3(1). С. 56–62.
4. Екман П. Чому діти брешуть. Київ : Педагогіка–Прес, 2019. 238 с.
5. Кафедра психології Національного університету "Києво-Могилянська академія" *Роль соціальних мереж у формуванні підліткових переконань і схильності до брехні*. 2017. 4, С. 21–27 URL: <https://psychology.ukma.edu.ua> (дата звернення: 05.04.2025).

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ І ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕРШОКУРСНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Панасюгіна В., Оверчук В.

Донецький національний університет
імені Василя Стуса

Актуальність теми: Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується екстремальними умовами, пов'язаними з повномасштабною військовою агресією. Ці реалії спричиняють значні психотравмуючі впливи та створюють безпрецедентні виклики для всіх соціальних груп, зокрема для молоді, яка розпочинає здобуття вищої освіти. Вступ до закладів вищої освіти

(ЗВО) є критичним етапом онтогенезу, що сам по собі супроводжується необхідністю адаптації до нових соціальних умов, освітнього середовища, формування нового кола спілкування та набуття самостійності. В умовах воєнного стану цей процес значно ускладнюється. Першокурсники зіштовхуються з низкою додаткових труднощів, детермінованих воєнними діями, що зумовлює підвищення рівня психологічної дезадаптації, зростання тривожності та почуття невизначеності щодо майбутнього. Комплексний вплив цих чинників суттєво ускладнює їхню соціально-психологічну адаптацію до умов навчання, налагодження ефективної міжособистісної взаємодії та інтеграції у самостійне життя. У контексті зазначеного, дослідження особливостей процесу адаптації студентів-першокурсників набуває особливої значущості, оскільки дозволяє ідентифікувати ключові труднощі та розробити ефективні заходи психологічної підтримки.

В умовах воєнного стану українські студенти зазнають інтенсивного впливу травмуючих факторів. Систематичні повітряні тривоги, загроза ракетних обстрілів, близькість до зон бойових дій, екзистенційний страх за власне життя та безпеку близьких, а також втрати, – усі ці чинники створюють інтенсивний психологічний тиск, дестабілізують емоційну сферу та руйнують базове відчуття безпеки, що є фундаментальною умовою для нормального функціонування та успішного освітнього процесу [1].

Мета дослідження: Мета даного дослідження полягає у вивченні взаємозв'язків між рівнем соціально-психологічної адаптації та рівнем тривожності у студентів першого курсу закладів вищої освіти в умовах військового часу.

Аналіз наукової літератури: Аналіз наукових джерел свідчить про те, що соціально-психологічна адаптація студентів-першокурсників є багатогранним та динамічним процесом. Вона охоплює пристосування як до академічного середовища та вимог освітнього процесу, так і до нового соціального оточення, включаючи формування міжособистісних стосунків. Успішність цього процесу детермінується комплексом зовнішніх (характеристики освітнього середовища, соціальна підтримка) та внутрішніх (особистісні якості, рівень саморегуляції) факторів [5]. В умовах воєнного стану процес адаптації обтяжується додатковими дестабілізуючими чинниками, такими як невизначеність, підвищений рівень тривожності, стрес, потенційна втрата безпечного середовища проживання чи дому. Дослідники відзначають, що подібні обставини можуть спричиняти зниження адаптивних можливостей студентів, посилення дезадаптивних проявів та мати негативний вплив на їхню академічну успішність і загальне психологічне благополуччя [2].

Методика та організація дослідження. Дослідження проводилося на базі Донецького національного університету імені Василя Стуса з дотриманням принципів добровільності участі та конфіденційності отриманих даних. Для досягнення поставленої мети дослідження було використано такі психодіагностичні методики: «Методика діагностики соціально-психологічної

адаптації» К. Роджерса та Р. Даймонда; «Шкала для самооцінки рівня реактивної та особистісної тривожності» Ч. Спілбергера, адаптована Ю. Ханіним. Вибірку дослідження склали 50 студентів першого курсу Донецького національного університету імені Василя Стуса віком від 16 до 18 років.

Результати дослідження. Аналіз емпіричних даних, отриманих за допомогою «Методики діагностики соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса та Р. Даймонда (рис. 1), дозволив встановити наступні особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників в умовах воєнного часу. Виявлено, що переважна більшість респондентів (80%) характеризується зниженим рівнем загальної адаптації. Цей показник свідчить про наявність значних труднощів у пристосуванні до нових умов освітнього середовища та соціального оточення, що може супроводжуватися підвищеним психоемоційним напруженням, зростанням рівня тривожності та переживанням страху.

Детальніший аналіз за окремими шкалами методики показав: за шкалою «Самоприйняття» низькі показники зафіксовано у 65% студентів. Це вказує на недостатньо сформоване позитивне ставлення до себе, схильність до самокритичності, невпевненість у власних силах та можливостях. Низькі показники за шкалою «Прийняття інших» продемонстрували 73% респондентів. Це може проявлятися у труднощах побудови довірливих стосунків, відчуженості у міжособистісній взаємодії, схильності до конфліктів та загальній недовірі до оточуючих. Занижений показник за шкалою «Емоційний комфорт» виявлено у 73% студентів. Це асоціюється зі схильністю до переживання негативних емоцій, психоемоційним напруженням, лабільністю настрою та загальною емоційною нестабільністю. За шкалою «Інтернальність» низькі показники отримали 64% студентів. Це свідчить про схильність приписувати відповідальність за події зовнішнім факторам, відчуття залежності від обставин та потенційну пасивність або безпорадність перед життєвими викликами. Високий показник за шкалою «Ескапізм» відзначено у 72% вибірки. Це інтерпретується як виражене уникати вирішення проблем, відхід від реальності. Такий механізм подолання стресу може бути пов'язаний з прагнення інтенсивним впливом травмуючих факторів воєнного часу та свідчить про труднощі ефективної адаптації.

Таким чином, результати застосування методики Роджерса-Даймонда вказують на наявність у значної частини студентів-першокурсників в умовах воєнного часу виражених труднощів соціально-психологічної адаптації, що проявляється на різних рівнях функціонування особистості.

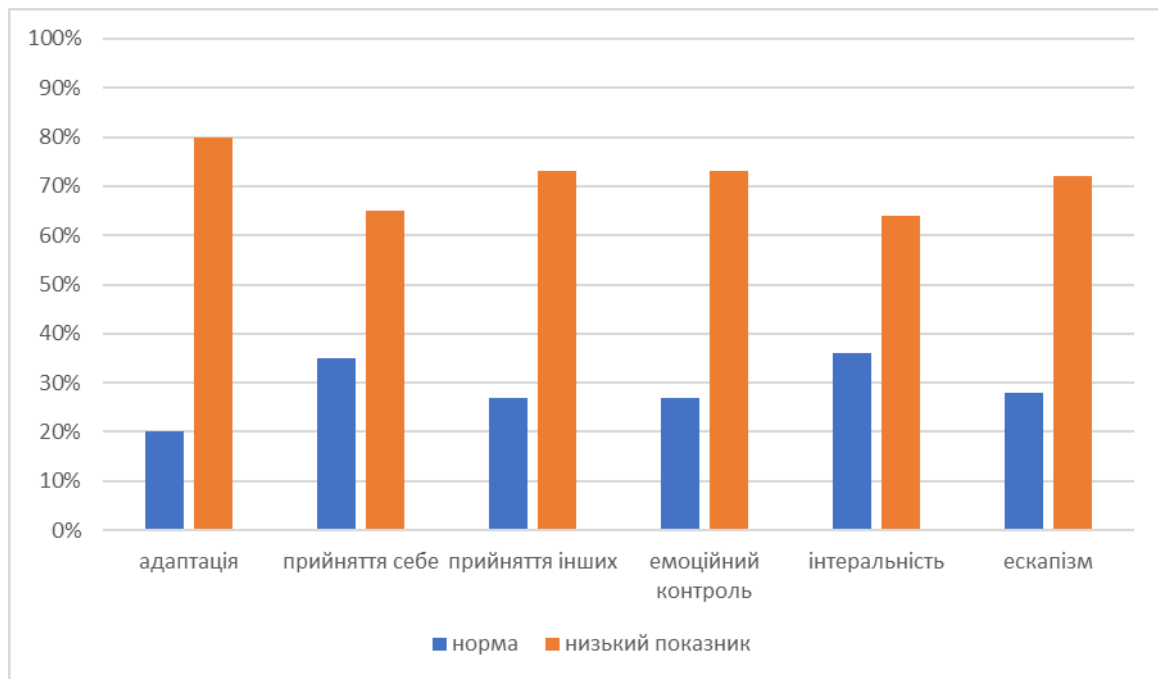

Рис.1. Показники соціально-психологічної адаптації

Для оцінки рівня тривожності у студентів першокурсників було використано методику «Шкала для самооцінки тривожності» за Ч. Спілбергером та Ю. Ханіним (рис. 2). Застосування даної методики мало на меті виявити актуальний (ситуативний) та відносно стійкий (особистісний) рівень тривожності, що є важливим для подальшого аналізу взаємозв'язку між соціально-психологічною адаптацією та загальним рівнем тривожності у здобувачів вищої освіти в умовах воєнного часу.

Аналіз отриманих даних показав, що у значної частини вибірки – 52% студентів – зафіксовано високий рівень ситуативної тривожності. Це свідчить про те, що на момент дослідження ці студенти переживали виражене емоційне напруження, хвилювання та неспокій, що, ймовірно, є безпосередньою реакцією на поточні стресові чинники, пов'язані з умовами воєнного стану та процесом адаптації до нового освітнього середовища.

Окрім того, у 50% студентів виявлено високі показники особистісної тривожності. Особистісна тривожність характеризується як стійка риса особистості, що проявляється у схильності до сприйняття широкого кола ситуацій як загрозливих та реагування на них станом тривоги. Студенти з високим рівнем особистісної тривожності, як правило, більш схильні до загального занепокоєння та хвилювання у більшості життєвих ситуацій, відрізняються підвищеною чутливістю, невпевненістю у власних силах та можуть гостріше реагувати на невдачі. Висока особистісна тривожність може суттєво ускладнювати діяльність та адаптацію, особливо в умовах тривалого або інтенсивного стресу, що є характерним для періоду воєнного стану.

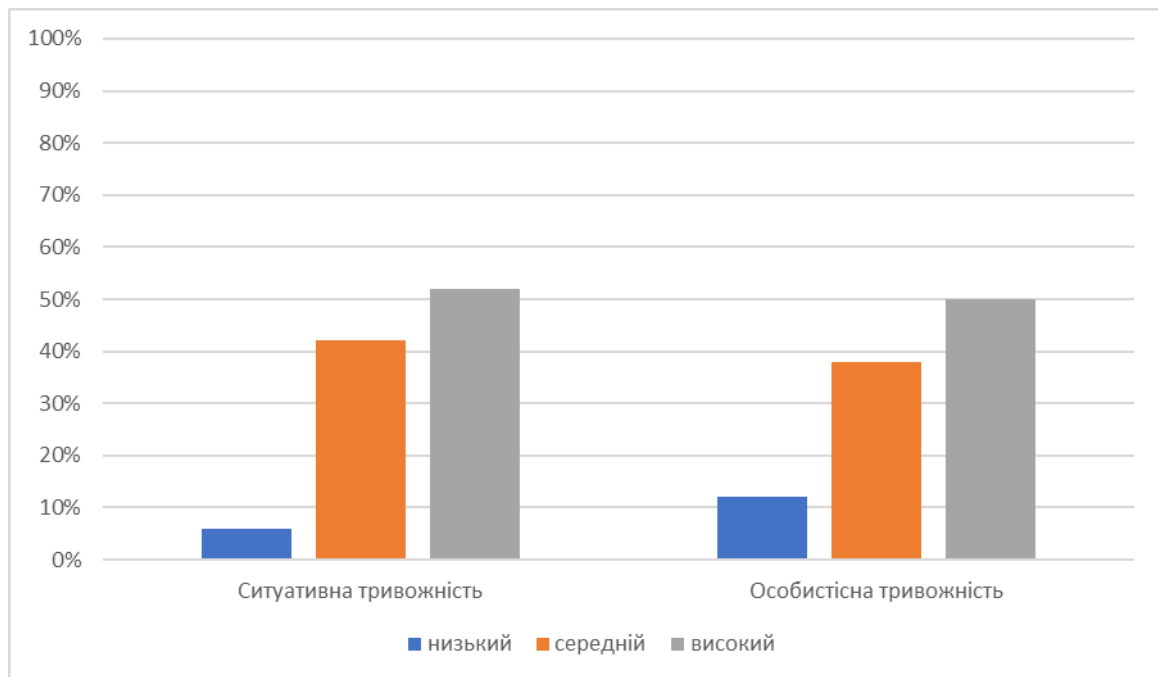

Рис.2. Показники ситуативної та особистісної тривожності

Результати дослідження показують, що серед студентів із виявленим зниженим рівнем соціально-психологічної адаптації часто спостерігаються високі показники тривожності.

Для встановлення взаємозв'язку між рівнем соціально-психологічної адаптації та рівнем тривожності у студентів першокурсників в умовах воєнного часу було застосовано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (r).

Аналіз отриманих даних виявив статистично значущий помірний негативний кореляційний зв'язок між соціально-психологічною адаптацією та особистісною тривожністю ($r = -0.37$). Отримане значення $p < 0.05$ свідчить про те, що ймовірність отримання такого або сильнішого зв'язку випадковим чином становить менше 5%. Це дозволяє нам відхилити нульову гіпотезу про відсутність зв'язку та стверджувати, що виявлений взаємозв'язок не є результатом випадковості, а відображає реальну тенденцію у досліджуваній вибірці. Даний результат показує, що у досліджуваній вибірці студентів-першокурсників чим вищим є рівень особистісної тривожності (як стійкої схильності до переживання тривоги), тим нижчим, як правило, є рівень їхньої соціально-психологічної адаптації до нових умов навчання та проживання під час воєнного стану.

Також було виявлено статистично значущий слабкий негативний кореляційний зв'язок між соціально-психологічною адаптацією та ситуативною тривожністю ($r = -0.24$). Рівень статистичної значущості $p < 0.05$ для цього зв'язку також вказує на його не випадковий характер. Це означає, що хоча і менш виражено порівняно з особистісною тривожністю, але інтенсивність переживання тривоги студентами в конкретних стресових ситуаціях, викликаних умовами війни та навчального процесу, також негативно пов'язана з їхньою здатністю до успішної адаптації.

Таким чином це підтверджує, наявність взаємозв'язку між рівнем тривожності та соціально-психологічною адаптацією студентів першокурсників, підкреслюючи важливість управління тривожністю для позитивної адаптації в умовах воєнного часу.

Висновки. Дослідження взаємозв'язку соціально-психологічної адаптації та тривожності у студентів першого курсу є безумовно актуальним в сучасних умовах, зважаючи на комплекс психологічних викликів, зумовлених як входженням в нове освітнє та соціальне середовище закладу вищої освіти, так і травмуючим впливом триваючого воєнного стану. Ці фактори створюють значне навантаження на адаптаційні механізми молодшої людини.

Емпіричне дослідження, проведене на вибірці студентів-першокурсників, дає підстави стверджувати, що у значної частини респондентів процеси соціально-психологічної адаптації протікають на зниженому рівні. При цьому спостерігається суттєва індивідуальна варіативність показників адаптації, яка, згідно з отриманими кореляційними зв'язками, тісно асоціюється з рівнем вираженості тривожності – як особистісної схильності, так і ситуативних проявів. Виявлений негативний взаємозв'язок підтверджує припущення про те, що високий рівень тривожності є одним із чинників, що ускладнює успішну адаптацію студентів до нових реалій життя та навчання в умовах війни.

Отримані результати мають важливе практичне значення. Встановлений взаємозв'язок між адаптацією та тривожністю вказує на необхідність цілеспрямованої роботи з оптимізації психологічного стану першокурсників. Врахування рівня тривожності студентів може слугувати основою для розробки та реалізації диференційованих програм психопрофілактичних та психокорекційних заходів, спрямованих на зниження рівня тривожності та сприяння більш ефективній соціально-психологічній адаптації. Така діяльність сприятиме підвищенню загального рівня психологічного благополуччя студентів нового набору в умовах сучасної нестабільної та стресогенної соціальної ситуації, зумовленої воєнним станом.

Література:

1. Ivanenko N. Challenges of Ukrainian Higher Education in Times of War. International Higher Education. 2024. No. 118. P. 28–30. URL: <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/download/17809/12311/36855> (дата звернення: 01.05.2025).
2. Дубровіна І. В. Психологічна адаптація в умовах стресу. – К.: Наукова думка, 2022. – 156 с.
3. Левченко М. Соціальна адаптація студентів закладів вищої освіти України до навчання в умовах війни: проблеми та шляхи подолання. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 52, т. 2. С. 185-190.
4. Радзівіл К., Кузікова С. Особливості психологічної адаптації студентів-психологів до освітнього процесу в умовах воєнного стану. Психологічний журнал. 2024. № 11. С. 53-58
5. Фурман А. В. Соціально-психологічна адаптація студентів: теорія і практика. – Тернопіль: ТНПУ, 2020. – 212 с.